

FINLANDS SOCIAL- DEMOKRA- TISKE PARTI 1899-1926

Af Søren Sørensen

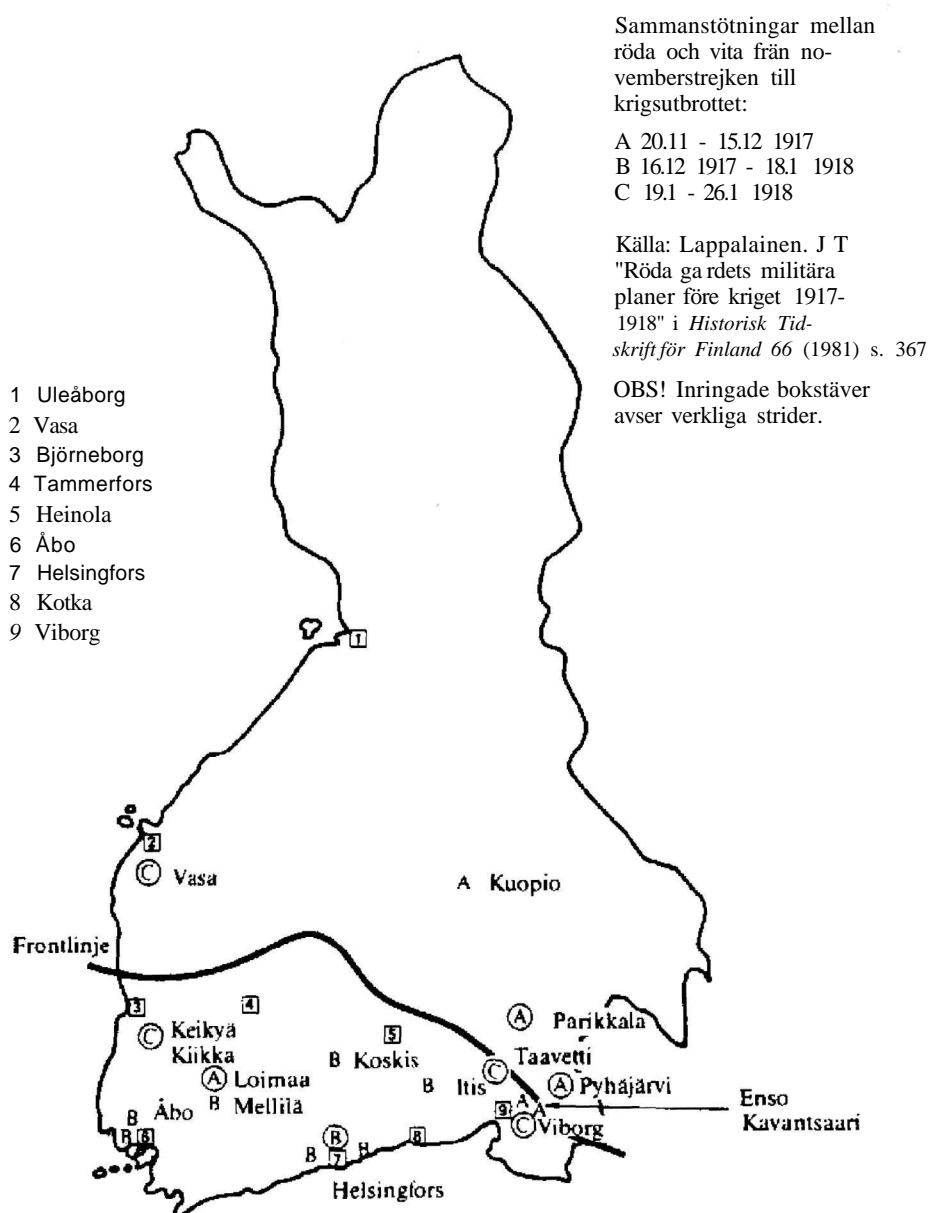
I artiklen gøres der rede for udviklingen inden for et af Anden Internationales bedst organiserede partier i de første 27 år af dets eksistens. Denne udvikling forløb parallelt med Finlands politiske frigørelse fra unionen med det tsaristiske Rusland, den foregik i et udpræget landbrugssamfund med stærke folkelige vækkelstraditioner, men i en periode der også var kendetegnet af en hastig og kraftig modernisering af som man sagde: "amerikanske dimensioner".

I 1953 samlede Ernst Christiansen historien i følgende sætning: "Den finske arbejderbevægelse har været ude for storme og modgang, der gør det beundringsværdigt, at der i dag findes en kraftig og indflydelsesrig bevægelse, både politisk, faglig og kooperativ"¹.

Ernst Christiansen brugte den traditionelle formel: politisk, faglig og kooperativ. Han skrev: "i dag", dvs. i begyndelsen af 1950'erne. Arbejderkooperationen i Finland kom sent fra start, men blev meget hurtigt en af de stærkeste i Europa. En egentlig fagbevægelse kom ligeledes sent i gang; den forblev langt frem imod Ernst Christiansens "i-dag"-tid en af de svageste, om ikke i Europa, så set i forhold til de lande Finland ellers normalt sammenligner sig med, dvs. de øvrige nordiske lande og i videre forstand Vesteuropa. Arbejderbevægelsen i Finland var meget længe en egentlig politisk bevægelse, og det er som skaber af politik den tiltrækker sig interesse. Finlandske erfaringer får betydning for udviklingen i den internationale arbejderbevægelse - og dermed for arbejder- og socialismehistorien - i og med at de gøres gældende i den ideologiske diskussion, ikke mindst i kraft af deres enestående karakter.

Netop dette forhold gør definitions-spørgsmålene besværlige. Det er da også dem der giver problemer i oversigtslitteraturen. Nogle af disse spørgsmål kan stilles således:

- Sætter den lange og tragiske frigørelsesproces i årene 1917-19 ikke skel i en grad der gør det meningsløst at tale om én bevægelse før og efter?
- Er bruddet ikke netop så radikalt i og med begivenhederne i 1918, at alt hvad man kan skrive alligevel kommer til at dreje sig om netop disse begivenheder?
- Er den ideologiske afklaring i løbet af sommeren 1918 netop ikke så gennemgribende i sin forståelse af selve begrebet "arbejderbevægelse", at det ikke giver nogen mening at forsøge at samle trådene hen over dette årtal?

Styrkeförhållanden vid krigsutbrottet månadsskiftet jan/feb 1918:

Det første svar vil sige at der eksisterede en bevægelse blandt arbejderne i Finland før, under og efter. Altså kan bevægelsen også beskrives. Det næste svar siger at 1918 hidtil ikke har stillet sig i vejen for nogen beskrivelse. Tværtimod viser det sig at organisationerne, deres egne folk, udefra kommende samfundsforskere og historikere har foretaget over-

sigter med udgangspunkt i, at en landsomfattende politisk organisering blev indledt ved stiftelsen af Finlands Arbejderparti i 1899.

Det har været afgørende for selvforståelsen i alle kredse af arbejderbevægelsen i Finland at betone kontinuiteten mellem det der i sprogbogen hedder "det gamle arbejderparti"

og de indbyrdes vidt forskellige partier der opstod i 1918 eller senere. Kommuniste, venstresocialiste, venstre- og højresocialdemokrater, alle har de søgt at legitimere sig ved at fremhæve sig selv som arvtagerne efter Finlands socialdemokratiske Parti fra før 1918. Dette forhold bør man holde sig for øje i enhver betragtning af arbejderbevægelsen i Finland, også selv om uenigheden genfindes i alle nationale arbejderbevægelser der har oplevet skismaet efter 1918.

Hvad er der at bygge på? Det socialdemokratiske parti markerede selv sit 25-års jubilæum med et omfattende skrift der indeholdt bidrag af folk, der selv havde været med i hele perioden eller i afgørende dele af den.² I 1924 udkom Jarl von Schoultz' temmelig omfattende *Bidrag till belysande av Finlands socialdemokratiska partis historia*, to år senere det mere håndterlige *Sonderabdruck aus Band 12 Heft 1* fra Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung under titlen *Die Arbeiterbewegung in Finnland*. Værket er skrevet af to centrale skikkelser i Finlands arbejderbevægelse, N.R. af Ursin og K.H. Wiik.³ En kortfattet oversigt over hele den 90-årige historie findes i *Mitteilungsblatt des Instituts zur Erforschung der euro-päisichen Arbeiterbewegung iga nr. 12/1992*, skrevet af Seppo Hentilä.

Der kan således være et behov for en supplerings og ajourføring.

Om Finland

Det er åbenbart at megen usikkerhed i oversigtslitteraturen, f. eks. den danske, er udsprunget af usikkerhed i opfattelsen af hvad det var for et samfund inden for hvis rammer arbejderbevægelsen organiserede sig. På mange måder gælder det imidlertid også for en del af især den tidligere finlandske historiefremstilling, særligt hvor den er trådt i tjeneste hos den nationsbyggende legitimitetsmyte.⁴

Forholdene i det finlandske samfund mellem 1899 og 1917 vil på mange måder være lettere at forstå, hvis man hele tiden jævnfører

med forholdene i Danmark mellem 1940 og 1943. Helt ud i argumenterne for samarbejdspolitikken findes der paralleller, hvad en historisk så sagkyndig og politisk så erfaren kommentator som J.K. Paasikivi har fremhævet.⁵

Siden 1809 var den russiske tsar storfyrste af Finland og i og med dette magthaveren. Men tsaren udøvede sin magt på grundlag af den forfatning som Finland havde fra Gustav III's tid, da landet overgik fra at være nogle provinser i Sverige til at være et eget storfyrstedømme i union med Rusland. I 1899 var stillingen således den at storfyrstedømmet havde egen mønt og møntfod, eget forsvar på basis af almindelig værnepligt, toldbeskyttelse i forhold til de øvrige dele af Det russiske Imperium, med andre ord alle fordele af at have adgang til et imperium og et kæmpemarked, samtidig med at landet nød alle fordele ved selvstyret.

Den fordelagtige position var naturligvis hele tiden truet, særligt fra panslavisterne og den russiske generalstab. Militæret måtte først og fremmest reagere på det kejserlige tyske flådeprogram, der indebar mulighed for søværts operationer direkte mod Sankt Petersborg. Den umiddelbare modforanstaltning var sikringen af kontrollen over Finske Bugt. For så vidt Finlands autonomi stod eller kunne komme til at stå i vejen, måtte den forandres under hensyntagen til den nye magtbalance i Østersøen.

I 1899 indledtes tilpasningen af forholdene. Fra finlandsk side blev det med rette opfattet som et statskup fra oven, men hurtigt delte befolkningen sig i samarbejdsvenlige og modstandsfolk. Den nationale hær skulle opløses og de værnepligtige uddannes i alrussiske enheder. Over for udbredte værnepligtsstrejker gav myndighederne efter og opløste Finlands værnemagt. Det er baggrunden for at landet blev holdt uden for Første Verdenskrig som de facto neutralt, men besat.

Efter 1899 blev selvstændigheden det vigtigste mål; den interne uenighed gjaldt metoderne: samarbejde, passiv eller aktiv modstand. Arbejderbevægelsen opstod og udvikle-

*"Skovarbejdernes påskeæg" -fra det socialdemokratiske vittighedsblad Kurikka 1.4.1918.
På ægget står der REAKTIONEN.*

des under disse forhold; dens politiske organisation måtte altså efter omstændighederne blive en befrielsesfront. Dette er en vigtig nøgle til forståelsen af arbejderbevægelsen i Finland: målet var det sociale demokrati, efter alt at dømmes kunne det alene opnås ved fuldstændig løsrivelse fra Det russiske Imperium, hvorfor man først måtte arbejde på selvstændigheden.

For de borgerlige var forholdet omvendt: målet var en nationalstat, og for at sikre den størst mulige nationale enhed måtte alle kredse af befolkningen inddrages, også arbejderne, også kvinderne.

Landdagen og de parlamentariske regerin-

ger kom ustandselig i konflikt med Sankt Petersborgregimet; i 1913 afbrød russerne samarbejdet og indsatte en regering af egentlige kollaboratører - i daglig tale "sabelsenatet", fordi det alt overvejende bestod af finlændere i russisk militærtjeneste eller indvandrede russiske militærpersoner. Osmo Jussila (1979) har overbevisende dokumenteret hvorledes også den russiske generalguvernør i Helsingfors selv i krigsårene 1914-17 stod vagt om finlandske særrettigheder.⁶

Efter tsardømmets sammenbrud i marts 1917 forsøgte de russiske demokrater i den provisoriske regering at styre i forståelse med

de finlandske politikere; det mislykkedes imidlertid over for den aktive socialdemokratiske selvstændighedspolitik, sidst i juli kom det til et brud mellem Petrogradregeringen, støttet af finlandske højrekredse, og selvstændighedspolitikerne i Helsingfors.

Den 7. november greb bolsjevikkerne magten i Petrograd, den 15. overtog landdagen i Helsingfors samtlige tsarens beføjelser for den 6. december at beslutte sig for at søge international anerkendelse som selvstændig stat.

Verdenskrigen rasede imidlertid fortsat, og mere end før kom det til at afgøre udviklingen frem til våbenstilstandsdagen den 11. november 1918 - og derefter. Bolsjevikernes magt i Rusland øvede sin indflydelse. Landet var anbragt mellem hammeren og ambolten. Og fik sine slag. Efter Tysklands sammenbrud påtog republikken Finland sig sin funktion i vagtberedskabet mod verdensrevolutionen sammen med Polen og de baltiske stater. Uden i hvert fald disse fakta bliver det svært at danne sig et begreb om udviklingen i arbejderbevægelsen i de første 25 år af dens historie.

1899-1926: Seks faser i udviklingen

Det vil allerede være antydnet i det foregående: udviklingen følger ikke de rette liniers princip. Hvad der sker i arbejderbevægelsen hænger på det nøjeste sammen med, hvad der sker i landet. Et knæk på den socialdemokratiske udviklingslinie repræsenterer samtidigt et knæk på linien i den nationale historie. Jeg har valgt at udskille seks skift over de 27 år:

1. 1899-1903, hvori partiet opbygges og organiseres, samtidig med at det russiske greb mere og mere antager karakter af et militærdiktatur;
2. 1903-07, da partiet sætter kræfterne ind i modstandskampen og opnår fri og lige valgret til landdagen, mens tsardømmet er på tilbage-tog;
3. 1907-17, et tiår der danner ramme omkring kampen for parlamentarismen og mod den russiske og hjemlige reaktion;

4. revolutionsperioden fra marts 1917 til august/september 1918;

5. efteråret 1918 til foråret 1922, der karakteriseres af, at arbejderbevægelsen spaltes fra top til bund og den heraf følgende kamp om magten i organisationerne, samtidig med at Finland indretter sig på tilværelsen som en selvstændig republik;

6. efter 1922 de to arbejderpartiers stilling i det parlamentariske spil frem til dannelsen af den socialdemokratiske mindretalsregering i 1926.

De første 27 år falder således i seks indbyrdes temmelig uensartede og konfliktfyldte faser. Man har med rette kunnet stille det spørgsmål, om Finlands socialdemokratiske Parti efter december 1918 er det samme parti som før maj 1918? Selv om svaret ender med at blive bekræftende, er det stadig berettiget at stille spørgsmålet.

Første fase 1899-1903

Efter at der i løbet af de sidste årtier af 1800-tallet var stiftet lokale arbejderforeninger og fagforeninger, blev der i 1899 dannet et landsdækkende parti. Også tidligere havde der været landsdækkende arbejderkonferencer, men først ved mødet i juli 1899 blev der skabt enighed om at danne en politisk landsorganisation; mødet blev holdt i Åbo. Deltagerne i den grundlæggende kongres var udsendinge fra lokale arbejderforeninger. Eneste udenlandske gæst var lederen af det svenske socialdemokrati Hjalmar Branting. Ernst Christiansens antydninger af en sammenhæng med dannelsen af Ruslands Socialdemokratiske Arbejderparti, åbenbart gentaget og forstærket i Arbejderbevægelsens hvem-hvad-hvor 1974,⁷ er gætværk uden dækning i de eksisterende kilder; det skal lige nævnes.

Om det ideologiske grundlag for partiprogrammet udtalte stiftelseskongressen sig i vage vendinger. I den konkrete udformning af det lagde man sig tæt op ad det tyske Socialdemokratis Erfurtprogram, som bl.a. var

kendt takket være N.R. af Ursins oversættelse til finsk af Kautskys kommenterede udgave. På to karakteristiske punkter afveg man fra Erfurterprogrammet: 1. i kravet om generelt spiritusforbud, indsat mellem kravet om ligetret for mænd og kvinder og kravet om arbejderbeskyttelse, dvs. som et højt prioriteret socialpolitisk programpunkt; 2. i en udførlig behandling af behovet for forbedringer for landarbejdere og husmænd.

Derved kom det nystiftede parti umiddelbart til at virke tiltrækkende på landproletariatet.

Uddannelses- og oplysningsspørgsmålet havde ligeledes høj prioritet; også deri erkender man et særdrag ved arbejderbevægelsen i Finland. Den var i høj grad i stand til overtage et allerede eksisterende apparat og handle inden for en allerede tilstedeværende forståelsesramme, hvad angik organisation på den ene side og oplysningsvirksomhed som det der gav organisationen indhold for de organiserede på den anden; i en ikke ubetydelig udstrækning gik ledere fra afholdsforeninger ind i Socialdemokratiet og de lokale arbejderforeninger med deres organisationserfaring. Der kan nævnes eksempler på at hele afholdsforeninger har besluttet at melde sig ind i partiet som lokalafdelinger. Tilsvarende forståelsesmønstre overførtes fra den folkelige vækkelse inden for rammerne af Finskhedsbevægelsen.

Fra starten var Arbejderbevægelsen naturligt tosproget. Sådan var forholdene i en del af de lokale arbejderforeninger. Uproblematiske var det dog ikke. Da Arbejderpartiet blev stiftet, eksisterede Finlands svenska Arbetarförbund allerede; det var blevet stiftet nogle måneder før. Forholdet mellem dem var ikke klarlagt, bl.a. fordi det ikke havde nogen egentlig praktisk betydning før op til landdagsvalget i 1907, det første hvortil også arbejdere havde valgt.

I 1901 besluttede man sig for at lade partiledelsen undersøge vilkårene for en tilslutning til Anden Internationale. Det skete på et tidspunkt, da partiet havde fået halveret antallet af lokalafdelinger og derved mistet et

stort antal medlemmer. Opbygningsperioden i arbejderbevægelsen faldt nemlig sammen med en skærpet russisk politik over for det finske selvstyre, en stramning der som nævnt ovenfor havde den nøjeste sammenhæng med Tysklands styrkede militære stilling ved Østersøen. Arbejderpartiet kom derved til at udgøre en del af modstandsbevægelsen mod det russiske diktatur.

Anden fase 1903-07

Aktivismen blev den afgørende faktor i de følgende års virksomhed. De borgerlige kredse var dybt splittet mellem tilhængere af samarbejdspolitikken (som f.eks. den senere statsminister og præsident J.K. Paasikivi) og den passive og aktive modstand. Finlands Arbejderparti skiftede navn til Finlands socialdemokratiske Parti (FSDP) bl.a. og netop som et led i arbejderbevægelsens modstandspolitik. I arbejderbefolkningen fandtes der ikke den samme modsætning mellem samarbejde og modstand som i borgerlige kredse; der var nok nuancer i synet på modstanden, en del arbejdere gik ind for den aktive modstandslinie, og der blev oprettet egentlige kampgrupper. De skærpede nationale modsætninger medvirkede også til at den politiske side foreløbigt helt dominerede over de faglige. Det altafgørende var at få genoprettet forfatningsmæssige tilstande, dvs. sikre landets selvstyreordning, og dernæst skaffe arbejderne valgret. Navneskiftet satte sig også spor i partiprogrammet. Nu satte man rent ud socialismen som det overordnede mål; nogle talte til fordel for at bruge indledningen fra Erfurtprogrammet, når man nu i de enkelte programafsnit ellers fulgte det, men Det østrigske Socialdemokratis Wienerprogram var nyt og aktuelt, og det valgte flertallet at følge. På det landbrugspolitiske område lånte man fra Det norske Arbejderparti, der stod over for tilsvarende husmands- og ødemarksproblemer.

Russerne blev tvunget i defensiven, både i storpolitikken og i forhold til storfyrstedømmet; efter nederlagene mod japanerne i krigen

1904-05 og udbruddet af den "lille" revolution i Rusland, så tsardømmet sig tvunget til at trække den provisoriske lovgivning tilbage og igen overlade en del af magten til de civile finlandske myndigheder. En væsentlig årsag her til var de store folkelige demonstrationer i efteråret 1905; de begyndte som en folkestrejke, gled efterhånden over i en generalstrejke. Socialdemokratiet var overordentlig aktivt i aktionerne, der gav mulighed for at afprøve den politiske generalstrejke, mobiliseringen af masserne, udøvelse af magt ved direkte demokrati eller gennem arbejdernes organisationer. Alt sammen i overensstemmelse med anbefalinger fra Anden Internationale (Amsterdam-resolutionen om den politiske strejke).

Gennem den passive modstand var arbejderbevægelsen i mange byer allerede inde i et samarbejde med de borgerlige modstandspartier og -grupper, de "konstitutionelle". Som følge af masseaktionerne indsattes en koalitionsregering med flertal i ständerlanddagens konstitutionelle partigrupper. I modstrid med Anden Internationales politik gik den socialdemokratiske partisekretær J.K. Kari ind i regeringen. I ly af det konstitutionelle samarbejde pressede socialdemokraterne en særdeles demokratisk landdagsordning igennem i 1906. Således opnåede kvinderne valget og valgbarhed i overensstemmelse med FSDP's kønspolitiske program. Kun når det gjaldt valgrets alderen måtte socialdemokraterne indkassere et nederlag: den blev sat til 24 år. Det var et betydningsfuldt nederlag; allerede af sociale årsager var arbejderklassen alt overvejende sammensat af unge mennesker, tilsvarende var arbejderpartiet i 1906 nærmest en ungdomsbewægelse. Jeg mener ikke det er muligt at se bort herfra i vurderingen af den finlandske udvikling. På det socialpolitiske område blev Socialdemokratiet til gengæld bakket kraftigt op af Det finske Parti ("gammelfinnerne").

Inden valget skulle finde sted i marts 1907 samledes FSDP til kongres (i Uleåborg). Den ideologiske og taktiske debat her var af stor betydning. På den ene side tog partiet afstand fra den aktive - og væbnede - modstands-

kamp, på den anden side forkastede man Kari's deltagelse i regeringen med henvisning til Internationales politik ("ministersocialisme"). Et tredje forhold var forberedelsen til at optage finlandssvenskerne i partiet. Forud herfor havde finlandssvenskerne drøftet, om de skulle stifte deres eget arbejderparti, så at sige parallelt med at de borgerlige dannede Svenska Folkpartiet. Drøftelserne endte imidlertid med at man indgik i FSDP som en egen sektion og fik valgt to mand ind i den socialdemokratiske gruppe. I og med at den finlandssvenske arbejderbefolkning var - og er - koncentreret i to regioner, i Nylands kystegne ud til Finske Bugt og ved vestkysten, i Österbotten, kom deres organisation til at virke som en regional organisation og kunne bl.a. derved sikre valg af svensksprogede landdagsmedlemmer.

I det hele taget var Uleåborgkongressen skelsættende; den ideologiske debat fik en stadig mere fremtrædende plads i partiets virksomhed. Det hang delvis sammen med at mere og mere af den socialistiske litteratur blev oversat og udgivet, således at flere og flere af partiets tillidsfolk blev i stand til at tilægge sig grundlæggende socialistiske kundskaber, f.eks. ud fra Det kommunistiske Manifest, på finsk 1905. Det hang også sammen med, at partiet fik tilslutning fra en gruppe unge akademikere, og at nogle af disse skrev og udsendte et tidsskrift med ideologisk debatstof.

Det første frie og lige valg blev afholdt i foråret 1907, og til overraskelse for alle, også for socialdemokraterne selv, blev de det største parti med 80 af landdagens 200 pladser.⁸ Ved de efterfølgende valg vandt det bestandigt flere mandater, indtil det i 1916 opnåede absolut flertal. Partiets hovedopgave ved siden af oplysningsarbejdet var nu at fungere som vælgerforening og valgmaskine. Derfor blev det aktuelt at udskille de faglige organisationer og følgelig lade dem samle sig i en egentlig faglig landsorganisation. Et socialdemokratiske husmandsforbund havde allerede været samlet til sendemandsmøde i 1905.

Perioden 1907-17

Med baggrund i danske forhold måtte man forvente at fagbevægelsen udgør den store masseorganisation, hvorfra partiet henter vælgere, medlemmer og finansiering. Arbejdernes egeninteresse gør medlemskab af fagforeningen selvfølgelig, tilslutningen til partiet ses derimod mere som udtryk for en personlig stillingtagen. I Finland var det dengang anderledes. Det afspejlede dels den politiske kamps førstestilling under en national frigørelsesproces, dels den sociale virkelighed i det endnu så udpræget agrare samfund. Den faglige organisering tog mange steder form af en underafdeling under den lokale partiforening, særligt i landdistrikterne.

Forholdet viste sig i de forgæves forsøg på at samle fagorganisationerne i en landsorganisation. Det blev forsøgt i 1899 uden held, bl.a. på grund af myndighedernes modstand. Ifølge Ala-Kapee & Valkonen (1982)⁹ havde svensk LO presset på for at få sagerne bragt i orden, bl.a. for således lettere at kunne bistå finlænderne under faglige konflikter.

I midten af april 1907 samledes så repræsentanter for landsforbund, Socialdemokratiet, lokale arbejderforeninger, husmandsforeninger og fagforeninger og stiftede Finlands Fagorganisation. Det satte sit præg på udviklingen de nærmest kommende år. Det var folkene på gulvet, der satte det igennem, en del forbund kviede sig både ved at betale til centralorganisationen og ved at afgive magt til dens hovedstyrelse. Som organisationens første formand valgtes redaktør Eero Haapalainen, efter et kort mellem spil afløstes han 1912-18 af Oskari Tokoi. Han var medlem af landdagen og ganske ukendt i fagbevægelsen, da han blev foreslået. Følgende år blev han i øvrigt valgt til formand for landdagen.

Arbejderkooperationen var på dette tidspunkt allerede langt fremme, men foreløbigt arbejdede brugsforeningerne sammen med de øvrige andelsforetagender. Blandt de landdagsmedlemmer FSDP fik valgt i 1907 var også brugsforeningslederen Väinö Tanner. Han stod i spidsen, da arbejderkooperationen i 1916 skilte sig ud fra Centralorganisationen af

Andelsforbund og dannede sin egen centralorganisation. Synet på Kooperationen ændredes; ved programskrivningen i 1903 havde man i overensstemmelse med den dengang fremherskende opfattelse i Internationalen indtaget en kølig holdning til brugsforeningstanken, man mente den bidrog til at forsone proletariatet med samfundet i stedet for at skærpe dets klassekampberedskab. Ved Internationales kongres i København i 1910 udtalte man sig modsat om forbrugerkooperationens fordele, i resolutionen anbefalede medlemsorganisationerne at søge det tættest mulige samspil mellem det politiske, det faglige og det kooperative. Det bevirkede at emnet kom til at indtage en central plads på partikongressen i 1911, hvor man endte med at vedtage at anbefale arbejderne at støtte brugsforeningerne, brugsforeningerne på deres side at støtte arbejderbevægelsen, især i dennes oplysningsarbejde. Stauning deltog i øvrigt på denne kongres.

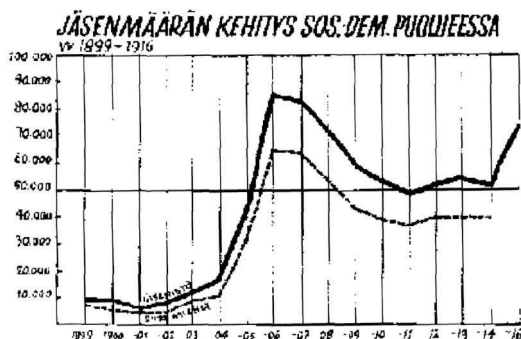
I sagens natur var brugsforeningen forankret i det lokale arbejde, ofte oprettet, fordi udviklingen af industri- og trafikcentre foregik så stærkt at private købmænd ganske enkelt ikke nåede at starte forretninger, før behovet havde tvunget de nytillflyttede arbejderfamilier til at stifte indkøbsforeninger. Derved fik brugsforeningen i mange lokalsamfund af sig selv sin plads ved siden af andre arbejderorganisationer. I de enkelte kommuner var lokalforeningen i færd med at skaffe sig indflydelse ved at tilbyde rammer omkring arbejderfamiliernes hverdag og fritid, ikke mindst gennem et stort byggeri af forsamlingshuse.

Den ideologiske debat fortsatte i det spor der var lagt af Uleåborgkongressen i 1906, og det var grundlæggende socialismeproblemer der blev drøftet i dette tiår, også ud over de forannævnte. Forrest stod spørgsmålet om den nationale befrielse; der var røster der talte for at nedtone denne agitation for ikke at bringe arbejderorganisationen i fare, således som det skete i Rusland. Disse røster udtrykte også frygt for at man i kravet om national selvstændighed i for høj grad indlod sig på samarbejde med de borgerlige selvstændighedspartier og

derved kom til at nedtone klassekampen. Derved fik selvstændighedskampen indflydelse på synet på taktikken; det fremkaldte en debat om revisionismen, en debat der ganske vist aldrig nåede ret dybt og efter manges opfattelse mere afspejlede personlige modsætninger i partiledelsen end reelle modsætninger.

På landbrugspolitikens område var der usikkerhed om linien; burde man fastholde det socialistiske grundprincip om stordriftens fordele og industrialisering af fødevarerproduktionen, eller skulle man i stedet imødekomme husmændenes ønsker om produktionsforøgelse gennem overgang til selvejede småbrug? Fra fagligt hold var man irriteret over at landarbejdere og husmænd udgjorde en arbejdskraftreserve for industrien og derved kom til at virke som løntrykkere. Samtidigt måtte man politisk indse at partiet var afhængigt af sine husmandsvælgere og -medlemmer.

Når alt dette er omtalt, står tilbage at FSDP sammenlignet med andre arbejderpartier i det samme tiår var præget af en enestående ideologisk enighed. Det var et kautskyansk parti, dets forståelse af udviklingen baseredes helt på Kautskys teoridannelse. I praksis bistod det på mange måder de russiske partikammerater, også bolsjevikkerne. Men over for Lenins teorier stod FSDP ikke blot fremmed, det var aldeles uinteresseret.

Udviklingen i FSDP's medlemstal 1899-1916 afspejler håb og skuffelser; kurven topper efter folkestrejken i november 1905. Den stiplede linje angiver antallet af mandlige medlemmer. Fra H. Soikkanen, 1975.

Centralt i partiets socialismeforståelse stod det parlamentariske arbejde. Det parlamentariske spil optog partiet; det havde forvandlet sig til en valgmaskine, og debatten i partiet kom derfor i høj grad til at dreje sig netop om stillingen til det parlamentariske arbejde. Dette foregik ganske i overensstemmelse med debatten i Anden Internationale; socialdemokraterne i Finland tog i meget høj grad standpunkt i den internationale debat, men gjorde det parallelforskuet, idet de nemlig havde egne erfaringer med alle de kritiske punkter: minister-socialisme, de borgerlige partiers sammenrend om at blokere for sociale reformer, frustrationen over den parlamentariske ørkenvandring. Dertil kom de specifikke finlandske erfaringer med den nye russiske reaktion; selv om det aldrig formelt kom så vidt som til et militærdiktatur af samme type som i årene op til 1905, oplevedes det i alle kredse som en stadig skærpelse af holdningen. Fra dumaen i Sankt Petersborg hørtes hyppigere og hyppigere russisk-chauvinistiske råb om at få gjort en ende på det finlandske selvstyre, bl.a. naturligtvis fordi russiske oppositionspolitikere (Lenin bl.a.) kunne søge skjul under denne autonomi.

FSDP fik derved, alene gennem de erfaringer det og dets vælgere gjorde, karakteren af den nationale befrielsesfront, som mange andre socialistiske partier i lignende situationer har fået. Det vil føre for vidt her at komme ind på overføringen af disse erfaringer til Kominterns nationalitetspolitik i mellemkrigstiden. Et fingerpeg ligger der i navnet Kuusinen.

Den nationale modstandslinie blev modsagt af toneangivende kredse i partiet selv. Argumentet var at arbejderbevægelsens stilling som legale organisationer blev bragt i fare ved den nationale frihedslinie; derved kom man let til at blotstille arbejdere over for arbejdsgiverne som på deres side ikke lod deres eventuelle nationale sympatier stå i vejen for at opnå gevinster i arbejdskampe. De brugte glad og gerne både russiske strejkebrydere og kosaker mod deres landsmænd.

Udbruddet af Første Verdenskrig gjorde enhver politisk aktivitet umulig. Krigssituationen

skærpede modsætningerne på arbejdsmarkedet, og fagforbundene oplevede en betydelig tilstrømning af medlemmer. Selv kulturarbejdet i forsamlingshusene blev vanskelig-gjort.

Ikke desto mindre lod tsaren i 1916 afholde valg til landdagen. Et stort antal borgerlige vælgerne anså det ikke for umagen værd at stemme; FSDP benyttede derimod valget til en national og social demonstration og trommede arbejder vælgerne til. Tilsammen bevirkede dette at FSDP opnåede absolut flertal af pladserne. Det var uskadeligt, så længe tsaren ikke drømte om at indkalde landdagen. Mindre end et år efter var han afsat, og landdagen sammenkaldt.

Revolutionsåret 1917-18

FSDP havde det absolutte flertal i landdagen; det indsatte partiformanden som parlamentsformand, og formanden for den faglige landssammenslutning blev leder af en national samlingsregering. I overensstemmelse med Socialdemokratiets hidtidige politik førte det en aktiv selvstændighedspolitik.¹⁰ Det bragte dem i konflikt med den russiske provisoriske regering under Kerenskij's ledelse; den situation var de højreorienterede finlandske politikere ikke sene til at udnytte, de overtalte Kerenskij til at opløse landdagen og udskrive nyvalg. De socialdemokratiske ministre trak sig ud af samlingsregeringen i protest, men gav dermed også initiativet fra sig.

Forsyningssituationen blev voldsomt forværret på grund af opløsningen i det russiske samfund; arbejdskampene i selve Finland skærpede i ekstrem grad modsætningerne mellem arbejderne og de borgerlige. Efter tsardømmets sammenbrud i marts 1917 toppede medlemstallet i fagforeningerne, der stiftedes nye i hurtig takt, disse og flere eksisterende forbund sluttede sig til landsorganisationen; særligt lykkedes organiseringen af de ufaglærte under den nyvundne frihed. Men fagbevægelsen kom samtidig i vanskeligheder. Nok lykkedes det meget hurtigt at få gennemført 8-timers arbejdsdag i industrien, men

i landbruget kom det til strejker og konflikter, der satte stærke følelser i sving på begge sider. En langvarig typografstrejke satte ligeledes meget ondt blod. Til gengæld bevirkede det russiske sammenbrud at arbejdsløsheden bredte sig katastrofalt og skærpede kravene til arbejderbevægelsens organer om handling. Sammen med de svigtende forsyninger af fødevarer øgede arbejdsløsheden naturligt nok presset på de faglige og politiske ledere.

Fagbevægelsen lagde også rammerne for opretholdelse af den indre orden i samfundet; det tsaristiske politikorps var blevet opløst, og indtil en ny national ordensmagt kunne indsættes, organiserede fagbevægelsen de lokale ordensværn. Under generalstrejken i november 1917 fungerede fagforeningerne og de lokale fællesorganisationer i høj grad som administrative organer i og for samfundet; på grund af opløsningen i de russiske garnisoner søgte parti og fagbevægelse sammen at skabe en enhedsorganisation for ordensværnene.

Ved valget i oktober mistede FSDP flertallet, forsøg - fra begge sider - på at genoprette samarbejdet hen over midten mislykkedes. Efter bolsjevikkernes kup den 7. november 1917 proklamerede arbejderbevægelsen i Finland generalstrejke, bl.a. med det formål at forhindre Kerenskijfolkene i at kommandere loyale styrker mod Petrograd. I et forsøg på at genskabe national samling afblæste FSDP generalstrejken, og spillede magten og initiativet i hænderne på de borgerlige, som var kommet under indflydelse af den tyske generalstab.

De borgerlige erklærede den 6. december Finland for selvstændigt, men den konservative regering kunne ikke opnå international anerkendelse, før den var kommet til rette med regeringen i Rusland. Derfor var socialdemokraterne nødt til at formidle kontakten til partifællerne i Petrograd, inden Finland nytårsnat 1918 fik sin anerkendelse.

Det var de borgerliges opfattelse at et selvstændigt land måtte have en selvstændig væbnet styrke til at opretholde ydre og indre sikkerhed. Socialdemokraterne reagerede spontant, både ud fra deres pacifistiske prin-

*"Arbejdermagt", en nødvendighedsforanstaltning, der gik hen og blev partiprogram (til 1918).
Det socialdemokratiske vittighedsblad Kurikka, 15.2.1918.*

cipper og deres praktiske erfaringer med gardner og kosakker. I weekenden 27.-28. januar 1918 var alle forligsmuligheder udtømte, der fandt to samtidige, modsatrettede statskup sted. I byen Vasa greb den tsarrussiske general Mannerheim magten ved hjælp af de nyoprettede hvide gardner eller hjemmeværn. I Helsingfors og i de fleste store byer i øvrigt tog arbejderbevægelsens folk magten, støttet på røde gardner. Fra og med slutningen af januar var landet territorielt delt mellem Hvide i nord og øst, Røde i syd. De hvide styrker indledte straks udrensningssaktioner i de store arbejderbyer i Midt- og Nordfinland; til gengæld blev hjemmeværnsafdelinger i Røde Finland fordrevet eller interneret.

Det var borgerkrig. Den rasede frem til månedskiftet april-maj,¹¹ så var de rødes sidste kræfter udtømte. Allerede fra de første da-

ge af indbyrdeskrigen havde de hvide indledt en egentlig social udrensning ved internering og vilkårlig nedskydning af arbejdere. Efter erobringen af de sidste røde støttepunkter tog rædselsregimet fart.

Et sted mellem 6.000 og 10.000 arbejdere undslap den hvide terror ved at flygte ind i Rusland. Arbejderbevægelsen var midlertidigt ophørt med at eksistere.

Mens Sydfinland i vinteren 1918 var under organisation som en arbejderstat, udgjorde fagforeningerne det egentlig samfunds bærende element; fra deres medlemskreds udgik de frivillige til den røde forsvarsmagt, tillidsfolk fra fagforeningerne førte tilsyn med eller ledede industrien, lokaladministrationen og de revolutionære domstole. Fagbevægelsens afgørende rolle udgør et særtræk ved den finske revolution.

Den ideologiske diskussion om Røde Finland var intens forud for revolutionens udbrud, under arbejderstatens eksistens og efter at den havde lidt nederlag. Det er veldokumenteret hvilken indflydelse de finlandske revolutionserfaringer umiddelbart udøvede i det svenske socialdemokrati.¹² Erkendelsen af den indflydelse de kom til at få på kommunismen er ved at brede sig, særligt i hvad man kunne betegne som militariseringen af arbejderbevægelsen, ekspliceret i Finlands Kommunistiske Partis (FKP) første program fra september 1918.

Splittelsen 1918-22

Blandt flygtningene i Rusland befandt sig en stor del af den hidtidige ledelse, på landsplan, på regionalt og lokalt niveau; tilbage i Finland var blevet enkelte ledende personligheder som under krigen havde holdt sig på afstand af revolutionen. Særligt gjaldt det folk med tilknytning til arbejderkooperationen, blandt dem først og fremmest Väinö Tanner.

Straks efter det røde sammenbrud indledte de genopbygningen af Socialdemokratiet på grundlag af en klar afstandtagen fra voldelige metoder og tilslutning til svenske og danske holdninger. I begge disse lande deltog Socialdemokratiet i regeringskoalitioner med centrumgrupper. Efter det tyske sammenbrud i november 1918 anså man det fra borgerlig side for klogest at tillade socialdemokraterne at fungere igen, og ved juletid fik partiet lov til at afholde kongres og deltage i kommunalvalget.

Flugten til Rusland og udrensningerne efter nederlaget ramte fagbevægelsen på alle niveauer. Alligevel lykkedes det med støtte fra amerika-finske og skandinaviske fagforeninger at genrejse landsorganisationen i december 1918.

Eksilsocialisterne i Sovjetrusland havde på deres side bearbejdet de indvundne erfaringer fra Nordens første arbejderstat og var kommet til den slutning, at de metoder man hidtil havde anvendt ikke slog til over for den borgerlige undertrykkelse. Skulle revolutionen sejre,

måtte man overtage de borgerliges metoder: den skånselsløse terror og den militaristiske organisering. Parlamentarisk, faglig og kooperativ aktion blev forkastet, partiet skulle være en armé: Finlands Kommunistiske Parti stiftedes ved månedsskiftet august-september 1918 i Moskva. Dets erfaringer fik grundlæggende betydning, både for Lenins parti og især for Tredje Internationale, der stiftedes et halvt år senere.¹³ Det endelige mål med militariseringen af arbejderklassen var imidlertid — og heri ser jeg noget kendetegnende for fennosocialismen - at sikre arbejderfamilierne muligheden for at udfolde sig kulturelt i et frit samvær.

I første omgang slog FKP's taktik ganske fejl; partiet havde opfordret til boykot af landdagsvalget i Finland. Ikke desto mindre fik Socialdemokratiet 38 pct. af de afgivne stemmer og 80 mandater. Dermed fik det under Tanners ledelse en ikke ubetydelig indflydelse og fik drejet den politiske arena tilbage mod midten; det slog igennem i den nye grundlov og i valget af præsident.

I anden omgang fik venstrefløjen bedre held med sig. Ved FSDP's kongres i 1919 havde et stort antal lokalafdelinger valgt folk med tilknytning til eller sympati for FKP. Venstrefløjen overtog både ungdoms- og kvindeorganisationen og sikrede sig kontrollen med en række fagforbund, således de vigtige Træarbejderforbundet, Metalindustriarbejderforbundet og Fabriksarbejder- og Arbejdsmandsforbundet, og i maj 1920 havde de ligeledes flertallet i Landsorganisationen og kunne indsætte deres egne i hovedstyrelsen. Derimod bevarede socialdemokraterne magten i andre forbund som Papirindustriarbejderforbundet og Handels- og Butiksarbejderforbundet. Magtforholdet blev klart afsløret ved urafstemningerne om tilslutning til henholdsvis Amsterdaminternationale i vinteren 1921 og til Den Røde faglige Internationale februar det følgende år. 69,2 pct. modsatte sig tilslutningen til den socialdemokratiske faglige internationale, 32,6 pct. stemte nej til den kommunistisk dominerede.

Det rekonstruerede Socialdemokrati faldt fra hinanden. Ideologisk blev der gjort ihærdi-

ge forsøg på at fastholde et enhedsparti; således trak FSDP sig ud af Anden Internationale i november 1920, og i februar 1921 sluttede partiet sig til Wienerinternationale og fastholdt sin kautskyanske linie fra før 1918. I foråret 1922 endte striden foreløbig med at venstrekræfterne gik sammen og dannede en enhedsliste under navnet Finlands Socialistiske Arbejderparti (FSAP).¹⁴ Hjernen bag denne proces var - igen - O.W. Kuusinen, og dannelsen af FSAP markerede en afstandtagen fra krigskommunismen fra 1918, jvf. Lenins opgør med "Venstre"-kommunismen, en børnesygdom fra 1921, et opgør der var inspireret af netop Kuusinens erfaringer under et illegalt ophold i Finland i de foregående år. FSAP stillede op til rigsdagsvalget og opnåede 14,8 pct. af stemmerne mod Socialdemokratiet 25,1 pct., hvilket vil sige at 37 pct. af arbejdervælgerne stemte på venstrefløjskandidater.

Ved sammenslutningen af Anden Internationale og Wienerinternationale fulgte Socialdemokratiet med. Fagbevægelsen sluttede sig derimod til den røde faginternationale Profintern.

Efter 1922

Således stod det altså til da FSDP i 1924 rundede sit 25. år. Der eksisterede tre partier i skarp indbyrdes strid om retten til arven efter det gamle arbejderparti, det fra før 1918, ganske vist to mod én, når man tæller partier, men omvendt to mod én, når man tæller medlemmer og vælgere. To af partierne virkede i parlamentariske forsamlinger i hjemlandet, begge pragmatisk og i skiftede samarbejdsrelationer med de borgerlige partier om selv små skridt; det tredje havde indflydelse på verdensplan. Fagbevægelsen var svag og i svære vanskeligheder. Kooperationen hørte til gengæld til i verdenseliten. I kulturarbejdet stod arbejderidrætten, amatørteatret og oplysningsvirksomheden i forreste linie, men også i skarp front mod det borgerlige samfund.

Fagbevægelsen havde en ganske svag stil-

ling i tiden efter 1918; den hvide undertrykkelse fortsatte, dels på mange arbejdspladser og i lokalsamfundene, særligt gennem hjemmeværnets eksistens og aktivitet, dels ved indespærring af kommunistiske og venstresocialistiske tillidsfolk¹⁵; den internationale økonomiske krise, den politiske splittelse og de skiftende signaler fra Moskva samt organiseringen af egentlige strejkebryderkorps virkede også mod fagbevægelsen. Mellem de borgerlige partier indbyrdes var forholdene komplicerede; regeringskoalitionerne skiftede med korte mellemrum. Relationerne mellem svensk og finsk udgjorde et afgørende stridspunkt. De to arbejderpartier var som nævnt tosprogede og stod også i kraft af deres demokratiske grundsyn på mindretallets side. I løbet af 1926 tilspidsedes den parlamentariske situation, den siddende højrekoalition faldt, og initiativet overgik til Socialdemokratiet. I første omgang søgte Väinö Tanner at danne en centrumvenstreregierung, men mødte afvisning på afvisning, og han måtte derfor stille sig i spidsen for en socialdemokratisk mindretalsregierung. Den opnåede at sidde et helt år, og faktisk fik den en del resultater ud af at sidde med initiativet.

I samtiden var man opmærksom på symbolværdien af at et parti, som blot otte år tidligere havde søgt at tiltage sig magten ved en revolution nu kunne lede en borgerlig republik i henhold til de forfatningsmæssige bestemmelser. Det samme har historieskrivningen været. Måske er det et vigtigere forhold, at et borgerskab som blot otte år tidligere forfulgte arbejderklassen med bål og brand - bogstaveligt talt - fandt sig i at dets republik indadtil og udadtil lod sig repræsentere af den samme arbejderklassens politiske repræsentanter.

Organiseringen i arbejderbevægelsen

Det primære mål for arbejderbevægelsen var netop dette at organisere, i Finland som alle andre steder. Det var den første tanke, der overhovedet satte bevægelsen i gang, det var

den bærende idé igennem hele bevægelsen. Organiseringen tog sig forskellige udtryk i det praktiske, som arbejderforening, som andels-selskab omkring et forsamlingshus, en sammenslutning af mennesker med beskæftigelse på samme arbejdsplads eller inden for samme branche, som vælgerforening, som indkøbsforening. Men organisationens bærende idé var og blev organiseringen.

Metoden til at fremme organiseringen var bevidstgørelse. Arbejderbevægelsen i Finland havde den store fordel at kunne bygge videre på eksisterende mønstre, både hvad angår organiseringen og når det gælder bevidstgørelsen. Jari Ehrnroot (1992) har påpeget hvorledes socialisterne så at sige uproblematisk overtog de gudelige vækkelses meto-dik, arbejderforeningen kom i høj grad til at erstatte indre mission med forsamlingshuset i stedet for missionshuset, den socialistiske stat i stedet for det evige liv¹⁶. Andre, således Alapuro & Sulkunen (1987) har dokumenteret afholdsbevægelsens modelfunktion, også når det gælder en arbejdsform som masseaktio-nen; omfattende alkoholstrejker - det var i særdeleshed arbejdere, der afholdt sig fra at købe og forbruge alkoholiske drikke og iværksatte fysiske blokader over for bryggerier, værtshuse osv. - kom til at lægge et mønster for senere arbejdskampe og politiske strejkebevægelser.

Et tredje forbillede fandt de socialistiske pionerer i den folkeligt-nationale vækkelse, udgående fra Finske Parti (Finskhedsbevægelsen).

Derfor kom den lokale arbejderforening til at spille så afgørende en rolle i arbejderbe-folkningens tilværelse.

Ved partikongressen i 1913 fik de delegere-de et overblik over udviklingen over perioden 1904-12. 99 lokalforeninger var blevet til 1552 i løbet af de otte år; dertil kom et antal husmandsforeninger og kvindeafdelinger. Eg-ne forsamlingsbygninger havde mer end hver anden lokalafdeling, i alt 796, og her var aktiviteten høj. Mens der i året 1904 havde fundet 2.209 sammenkomster sted, halvdelen under overskriften "Møder", halvdelen som

"Underholdning", så var det i 1912 blevet til i alt 29.789 registrerede sammenkomster, heraf 13.688 "møder". 40 socialdemokratiske mø-der hver eneste dag året rundt. K.H.Wiik (1926) fremhævede med rette den finlandske arbejderbevægelses stilling som en egentlig kulturbevægelse. Det bekræftes af partiberet-ningen; tilsammen rådede forsamlingsbygningerne over 82.000 bøger, 202 amatørteater-selskaber, 46 sangkor, 70 musikkorps og 162 idrætsklubber¹⁷. Vælgerforeningen, den egentlige partiforening, var i den daglige virkelig-hed kun én af mange virksomheder inden for arbejderforeningens brede rammer.

Det vakte beundring uden for landets grænser. Stauning understregede FSDP's placering i forreste række, Lenin vendte ved adskillige lejligheder tilbage til den forbilled-lige karakter af den finlandske arbejderbe-vægelse, ikke mindst når det gjaldt dens kulturelle indsats.

Dertil kom det der foregik på kreds-niveau. Det havde bl.a. betydning for deltagelsen i kongresserne. Overalt i landet fandt der partikurser sted. Den regionale organisering fandt i høj grad sted omkring det regionale arbejder-blad og med redaktøren som det politiske samlingspunkt. Det finlandske samfund var ikke i nær samme udstrækning som det samti-dige danske koncentreret om hovedstaden; Helsingfors indtog ikke en stilling, der kan sammenlignes med København. Det var såle-des ikke en selvfølge, at Finlands Arbejder-parti ved stiftelsen i 1899 havde adresse i landshovedstaden; landsledelsen fandtes i Åbo. Andre centre fandtes i Tammerfors, Bjerneborg og Viborg, og det var kendeteg-nende at mange ideologiske konflikter i arbej-derbevægelsen fandt deres poler hos de lokale chefredaktører; i de mest tilspidsede konflik-ter fór gnisterne mellem redaktionen på bladet Työmies i Helsingfors og redaktionerne på Tammerforssocialdemokraten og den i Bjør-neborg.

Tidligt i partiets historie ansattes distriktsa-gitatorer til at organisere arbejdet og fungere som mellemlid mellem partiledelsen og lokal-foreningerne.

Regionale og lokale faktorer spillede en væsentlig rolle ved splittelsen i og efter 1922; vælgertilslutningen til henholdsvis Socialdemokratiet og Venstrelisten veksler stærkt fra kreds til kreds; som påvist af Pertti Laulajainen (1979)¹⁸ spiller en række faktorer ind, men bl.a. kontrollen over den lokale forsamlingsbygning synes at veje tungt, den lokale arbejderavis ligeså. FSAP (og dets efterfølgere) var praktisk taget uden betydning i Sydøstfinland, dvs. omkring Viborg, mens partiet helt beherskede områder som Kuopio län, Österbotten og Lapland. I de store byer var der nær ligevægt mellem de to arbejderpartier.

Derimod viste Laulajainens undersøgelse ingen tegn på at erfaringerne fra før 1918 havde nogen indflydelse på opdelingen.

Arbejderbevægelsens aktive

Om arbejderbevægelsen i noget land har levet efter devisen om, at arbejderklassens befrielse må være arbejdernes eget værk, så gælder det for den i Finland. Der var intellektuelle der bidrog til at sætte den i gang, Arbejderpartiets første formand var oven i købet både adelsmand og dr. phil. Til gengæld trådte han tilbage efter få måneder og overlod ledelsen til arbejderne. Også den socialdemokratiske presse var skrevet af selvlærte håndværkere, med et påfaldende islæt af skomagere her som andre steder. I forbindelse med folkestrejken fik partiet tilslutning fra en kreds af unge akademikere fra Finske Parti, også kaldet "november-socialisterne", blandt dem Otto Wilhelm Kuusinen og Kullervo Manner, og de vandt hurtigt indflydelse, mens de til gengæld blev isoleret i forhold til andre studenter og akademikere. Også i de postrevolutionære partier var klasse modsætningerne mellem arbejdere og "herrar" åbenbare, noget der bl.a. trådte frem i den interne kritik mod Tanners regering 1926-27. Årsagen må sikkert søges i, at partiet dominerer så stærkt i den finlandske arbejderbevægelse. Fagbevægelsen har aldrig kunnet være

den basis for socialistiske ledere eller givet dem den organisatoriske skoling, som vi ser det i dansk og norsk arbejderbevægelse.

Novembersocialisterne spillede de ledende roller under revolutionen, men samtidigt afslørede netop tilstandene i Det røde Finland modsætningen mellem arbejdere og akademikere i Socialdemokratiet. Ledernes idealisme prellede i høj grad af mod klassekampens realiteter og arbejdernes konsekvente selvforvaltning, også ved fronten. Røde Garde tabte krigen, fordi rødgardisterne ikke havde og ikke ønskede at have militære kommandostrukturer.

Præcis disse erfaringer dannede grundlag for de to politiske kulturer der opstod i de postrevolutionære partier: det stramt hierarkisk-militaristiske system i FKP - der dannede forbillede for Kominterns øvrige partier - og det foreningsdemokratiske i FSDP; man sagde selv og troede selv, at det var efter skandinavisk mønster, men det groede også i den skandinaviske arbejderbevægelse ud fra arbejderklassens bitre erfaringer under og efter Den socialistiske arbejderrepublik Finland.

Noter

1. Ernst Christiansen: Arbejderne og socialismen. Historisk oversigt over de socialistiske ideer og arbejderbevægelsens udvikling. Fremad Kbh 1953, s. 112.
2. Sosialidemokraattinen Puolue 25 vuotta Muistojulkaisu. Sosialidemokraattinen Puoluetoimikunta Helsinki 1924.
3. N.R.af Ursin, 1854 - 1936, dr. phil, lektor i græsk, formand for Finlands Arbejderparti 1899-1900, næstformand i landdagen 1907, æresmedlem af FSDP 1926; betydningsfuld bl.a. som oversætter af socialistisk litteratur.
- K.H.Wiik, 1883-1946, leder af Arb.Arkiv 1910-1929, medlem af FSDP's hovedstyrelse 1909-20, 1926-40, partiets generalsekretær 1926-1936, formand for DFF 1944-46, medlem af landdagen 1911-1918, af riksdagen 1922-1929, 1933-1941 (for FSDP), 1944-45 (for DFFF), betydningsfuld ideolog og politisk filosof.
4. Forholdet er belyst af Pertti Haapala 1992 i et bidrag til Mitteilungsblatt des Instituts zur Erforschung der europäischen Arbeiterbewegung iga 12/1992.

5. Bl.a. i værket "J.K. Paasikivis linje under ofärd-såren 1898-1914" Stockholm 1960 (original 1957). Heri anfører JKP ligeledes at de historisk sagkyndige samarbejdspolitikere allerede o. år 1900 udgik fra parallelle til Danmark i dets afhængighed af Tyskland efter 1864.

6. I værket "Nationalismi ja vallankumous venäläis-suomalaisissa suhteissa 1899-1914" Helsinki 1979 (i serien af publikationer fra Finlands Historiske Selskab).

7. Af Dorrit Andersen, AHHH p. 136 "Finland var til 1917 under russisk herredømme, og arbejderbevægelsen opstod derfor (sic!) under indtryk af bevægelsen i Rusland."

8. En sammenligning på valgtal mellem f.eks. Finland og Danmark kan ikke foretages direkte, eftersom vælgergrundlaget var så forskelligt. Det er imidlertid ikke uden interesse at SD i Danmark først ved valget i 1926 med 36,6% nærmede sig de 37% FSDP havde opnået ved det første frie valg 19 år tidligere.

9. Pirjo Ala-Kapee & Marjaana Valkonen: Yhdessä elämä turvallisesti SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö Helsinki 1982.

10. Jvf. de islandske socialisters tilsvarende politik på den samme tid frem til selvstyreaftalen i 1918.

11. Om de danske frivillige hos Mannerheim, se mine artikler i Historisk Tidsskrift 4/92 og Krigshistorisk Tidsskrift 1994. Om borgerkrigen iøvrigt også min artikel "Begivenhederne i Finland 1918 - set fra Danmark" i Arbejderhistorie nr. 42/1994.

12. Her særligt hos Gustav Möller, se Folkekommisariatets protokol fra møderne med den svenske delegation 5. marts 1918, artiklen "Den sociala revolutionen" Tiden nr.6/1918 og diskussionerne på Socialdemokratiske Arbetarpartiets kongresser 1918-1920, jvf. også Hjalmar Brantings indlæg på Anden Internationale konferencer.

13. De teser der dannede grundlaget for Komintern i marts 1919 ses ofte omtalt som "Koenen-papirerne". I "Den internationale arbejderbevægelse" IV Sputnik 1987 v/ B.N. Ponomarjov et al. er det mere korrekt formuleret således: "...efter udkast af Otto Kuusinen og oplæg af Wilhelm Koenen." Konferencens arbejdsprog var tysk, og den tyske kommunist Koenen beherskede sproget bedre end den i øvrigt sprogbevagende Kuusinen; derfor lod han Koenen gennemse udkastet.

14.1 en stor del af referencelitteraturen og selv i de officielle finlandske statistikker betegnes FSAP (og dets efterfølgere) som "kommunister". Flertallet af dets rigsdagsmedlemmer tilhørte ganske rigtigt hemmeligt det i øvrigt forbudte FKP.

15. Således idømtes Landsorganisationens (FFO) næstformand Arvo Tuominen tugthus; han navngives, fordi hans tre erindringsværker "Skärans och hammarens väg", "Kremls klockor" og "Hemligt ränkspel" Helsingfors 1958 foreligger på svensk.

16. Jvf. min anmeldelse af Jari Ehrnroos afhandling "Sanan vallassa, vihan voimalla", Helsinki 1992 i Arbejderhistorie 43/1994.

17. Suomen Sosialidemokratisen Puolueen kahdeksannen Edustajakokouksen Pöytäkirja 1913 p. 138f.

18. Pertti Laulajainen: Sosialidemokraatti vai kommunisti. Vaaliekologinen tutimus Suomen poliittisen työväenliikkeen jakautumisesta kansalaissodan jälkehen. Mikkeli 1979.

Abstract

Søren Sørensen: Die Sozialdemokratische Partei Finnlands, 1899-1926.
Arbejderhistorie 2/1995 p.28-43.

Die politische Arbeiterbewegung war auf Grund der allgemeinen Verhältnisse in Finnland bedeutend stärker als die gewerkschaftliche - neben ihr spielten die Arbeitergenossenschaften eine wesentliche Rolle. Zentral für die lokale Entwicklung wurde die Organisationsbreite auf kulturellem Gebiet. Die Arbeiterbewegung entfaltete sich schnell und 1907 wurde das allgemeine Wahlrecht für Männer und Frauen durchgesetzt. Der finnische Bürgerkrieg mit dem weissen Terror der bürgerlichen Heimwehr hatte u.a. grossen Einfluss auf Lenin, der die finnische Arbeiterbewegung bewunderte. In der Folgezeit bewegte sich die Sozialdemokratie weiter in Richtung einer vereinsdemokratischen Bewegung und bildete 8 Jahre nach dem Bürgerkrieg eine Minderheitsregierung. Die finnische KP wurde dagegen für einige Jahre ein zentrales Mitglied der Komintern.

Søren Sørensen

Ellekragen 29, 2950 Vedbæk, 42 89 36 35